

УДК 37:33(477)

Талят Е. Беялов

Київський національний університет технологій та дизайну
**ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ
ЇХ ПОДОЛАННЯ**

У статті розглянуто сучасні проблеми підвищення якості вітчизняної економічної освіти в контексті глобалізаційних процесів та формування єдиного освітнього простору. Висвітлені основні принципи, які сприятимуть подальшому вдосконаленню системи економічної освіти, а також розроблено пропозиції щодо підвищення її якості.

Ключові слова: економічна освіта, принципи економічної освіти, практико-орієнтована освіта, вища освіта, економічна підготовка.

Талят Э. Беялов

Киевский национальный университет технологий и дизайна
**ПРОБЛЕМЫ КАЧЕСТВА ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В
УКРАИНЕ И ПУТИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ**

В статье рассмотрены современные проблемы повышения качества отечественного экономического образования в контексте глобализационных процессов и формирования единого образовательного пространства. Отражены основные принципы, которые будут способствовать дальнейшему совершенствованию системы экономического образования, а также разработаны предложения по повышению ее качества.

Ключевые слова: экономическое образование, принципы экономического образования, практико-ориентированное образование, высшее образование, экономическая подготовка.

Talyat E. Belyalov

Kyiv national university of technology and design
**Problems of quality of economic education in Ukraine and ways to
overcome them**

The article deals with contemporary issues to improve the quality of national economic education in the context of globalization and the formation of a unified educational space. Highlights the basic principles that contribute to further improvement of the system of economic education, and develop proposals for improving its quality.

Keywords: in economics, principles of economics education, practice-oriented education, higher education, economic training.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Освіта, як підсистема економіки, є структурним компонентом виробництва, обміну, розподілу, споживання та відтворення економічних вартостей. Водночас освіта продукує специфічну додаткову вартість, ринковий товар – освітню послугу, що перетворює пересічну людину на рідкісний трудовий ресурс в умовах неймовірно щільної спеціалізації економічної діяльності. Вагому роль у цьому процесі відіграє вища освіта, яка забезпечує фундаментальну, наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовку та підвищення їх кваліфікації. З огляду на це, актуальним є дослідження сучасного стану і перспектив розвитку вищої освіти [1].

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Сучасний стан системи освіти України обумовлений факторами системного характеру: зменшенням державного фінансування освітньої галузі, реструктуризацією системи освіти під впливом процесів євроінтеграції, структурними зрушеннями в межах економічної системи тощо [7]. Вони зумовили зниження ефективності функціонування освітнього комплексу суспільства, який забезпечує відтворення і пропозицію найціннішого сьогодні ресурсу, здатного забезпечити управління економікою перманентних інновацій – інтелектуального капіталу нації, людини-творця. Тому у вітчизняній економічній науці проблемам функціонування системи освіти приділено чимало уваги. Окремі питання розвитку освіти розглянуто у працях Н. Балабанової, В.С. Журавського, М. Згуровського, С. Злупка, І. Каленюк, К. Корсака, С. Трубича, Т. Фінікова та ін. Проте стрімке та невпинне поширення науково-технічного прогресу і процесів глобалізації зумовило кризові явища в системі вищої освіти, які потребують термінового вирішення.

Метою статті є дослідження сучасного стану і перспектив розвитку вищої освіти як складової освітнього комплексу суспільства, що відображає системно-синергетичну єдність освіти та економіки.

Виклад основних результатів. Сучасна економіка визначається як економіка знань, в якій людський капітал стає основним виробничим ресурсом. Економіку знань як передумову економічного зростання постіндустріального типу можна сформулювати за наявності відповідного людського капіталу. Цей капітал значною мірою формується саме у сфері освіти, що зумовлює як підвищення її ролі та значення, так і вимагає від освітньої діяльності змін та модернізації відповідно до вимог сьогодення [2]. Зокрема це стосується економічної освіти та необхідності її наближення до світових тенденцій економічного й суспільного розвитку. Модернізація освіти відбувається в контексті загального процесу трансформації різних аспектів суспільного життя, у тісному взаємозв'язку з перебудовою в інших сферах.

У науковій літературі поняття «економічна освіта» трактується двояко. По-перше, економічна освіта розуміється як професійна підготовка економістів усіх спеціальностей, по-друге, як набір певних економічних знань, якими володіє особистість. Відповідно різняться цілі економічної освіти [2,3].

Розглядаючи економічну освіту як підготовку економістів, її метою є отримання спеціальних економічних знань у рамках професійної підготовки фахівців в усіх сферах економіки, що дозволяють випускнику навчального закладу успішно виконувати роботу за набутою професією. З цих позицій економічну освіту можна розглядати як суму фундаментальної економічної підготовки та спеціальних знань. Економічна освіта здійснюється на всіх етапах професійного навчання та повинна формувати кваліфікованого фахівця, що володіє досить великим обсягом економічних знань, які дозволяють йому успішно діяти в умовах сучасної економіки.

У тому разі, коли під економічною освітою розуміється передача, засвоєння і вміння користуватися загальними економічними знаннями, необхідними для здійснення різних видів трудової діяльності, його цілі розуміються іншим чином. Стверджується, що завданнями системи економічної освіти на всіх її щаблях є: збагачення особистості такими знаннями, які необхідні для розуміння суті мікро- та макроекономічних процесів, а також для формування навичок і вмінь, які дозволили б ухвалювати відповідальні та науково обґрунтовані рішення в процесі її життєдіяльності. Економічне навчання в цьому сенсі може розглядатися необхідним інтелектуальним ресурсом як для розуміння, так і для подальшого розвитку економіки.

Отже, зміст економічної освіти розглядається як система економічних знань, певних навичок і вмінь, спрямованих на вироблення економічної свідомості спеціаліста, його світогляду, поглядів і переконань. Потрібно також зазначити, що економічна освіта молоді повинна базуватися на засадах урахування:

- взаємозв'язку між потребами держави та природними, економічними, науково-технічними, практичними сторонами їх вирішення;
- розвитку наукового ставлення до природи, економічної та практичної діяльності, які забезпечують формування економічної культури особистості.

Економічна освіта покликана послідовно сформувати економічне мислення та свідомість, виховувати потреби, розвивати здібності у певному виді діяльності. Формування економічних знань реалізується через поєднання пізнавальних, теоретичних і практичних компонентів навчання. Причому пізнавальні компоненти створюють не тільки систему фінансових, технологічних, технічних, економічних і правових знань, а й визначають внутрішню культуру молоді, формують її готовність до свідомої гармонізації стосунків «Людина - суспільство - природа - економіка».

Традиції фундаментальної економічної освіти, так само як і освіти в цілому, побудовані на парадигмі, основою якої є тріада «знання - вміння -

навички». При цьому основна увага приділяється засвоєнню знань, які, відповідно до теорії, є потенціалом розвитку. Як показує практика, за такого підходу до освіти завжди існує проблема застосування знань.

Слід зазначити, що сьогодні існує суперечність між економічною освітою, що орієнтована на парадигму «знань», і сучасним бізнесом, якому необхідні практико-орієнтовані фахівці. Уміння застосовувати знання, що підвищує конкурентоспроможність підприємства, особливо важливі для успішної діяльності на сучасному ринковому просторі.

Тому на цьому етапі розвитку системи економічної освіти, актуальним є впровадження на всіх її рівнях практико-орієнтованої парадигми, заснованої на квінтеті «знання - уміння - навички - досвід діяльності - компетентність».

Застосування «компетентнісного» підходу, заснованого на розумному поєднанні фундаментальної освіти та практичної підготовки, у сфері економічної освіти допоможе підвищити рівень особистісного, професійного розвитку випускників економічних спеціальностей вишів та підтримати її високий статус у професійній структурі сучасного суспільства.

Законом України «Про вищу освіту» сформовано загальні принципи розвитку освіти в Україні, які у свою чергу використовуватимуться в контексті розвитку економічної освіти, а саме:

- суспільна корисність економічних знань;
- соціальна справедливість, толерантність, суспільна злагода і партнерство всіх учасників економічної освітньої діяльності;
- гуманізм, демократичність, відкритість і доступність економічної освіти;
- соціальна обґрунтованість економічного мислення в кожній сфері професійної діяльності;
- поєднання фундаментальності та фаховості різноманітних освітніх програм, заснованих на індивідуалізації підготовки економічних кадрів відповідно до попиту на ринку праці;
- неперервність економічної освіти, її системність і систематичність;
- інноваційність змісту економічної освіти;
- відповідність якості освітніх послуг потребам особи, соціальних і професійних груп країни та іноземних громадян;
- адаптація світового досвіду та збереження кращих вітчизняних освітянських традицій, розширення міжнародного співробітництва;
- державна підтримка підготовки фахівців;
- інтеграція економічної освіти і наукових досліджень [1].

Впровадження вищезазначених принципів ефективного функціонування освіти вимагає її модернізації. Проведений аналіз основних підходів до поняття «модернізація» дозволяє стверджувати, що цей процес є нескінченним, у міру вирішення одних завдань виникають інші, які потребують розв'язання. Таке розуміння дає змогу розглядати модернізацію як явище, притаманне будь-

якому суспільству, що розвивається, його окремим складникам, а також як форму існування чи форму адаптивних реакцій на мінливе довкілля.

Пропонуємо розглядати поняття «модернізація економічної освіти» як процес, який спрямований на прогресивні, якісні, інноваційні зміни у сфері виробництва, обміну та споживання знань і базується на розвитку особистості, її духовності і моралі, та стає засадою актуалізації ціннісної конкурентоспроможності в життєдіяльності людини і суспільства. У практичній площині це реалізується через продовження реформ, реконструкцію та оновлення галузі.

Всі компоненти модернізації вимагають інтенсивної і динамічної мобілізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів її розвитку, поєднання зусиль суб'єктів модернізації. Економічні складові модернізації можна розглядати як наближення освіти до потреб постіндустріальної економіки, перетворення її на найважливішу галузь, розробку нових підходів до фінансування галузі, формування ефективної взаємодії та рівноваги ринку освітніх послуг і ринку праці.

Основними пріоритетами модернізації економічної освіти має стати комплекс заходів: у сфері власності - чітка специфікація прав власності вищих навчальних закладів, зокрема на матеріальні та нематеріальні об'єкти, а також самостійне планування бюджету і витрат із нього; у сфері конкуренції - диверсифікація вищої освіти як основа пропозиції різноманітних послуг, форм та методів становлення індивідуального комплексу знань, спрямованого на створення особистих конкурентних переваг фахівця на ринку праці; у сфері управління і регулювання вищої освіти - розробка, удосконалення гнучких стандартів вищої освіти, спрямованих на єдність освітнього процесу, вироблення цілісного знання і забезпечення сумісно-роздільного користування знаннями.

Потенціал позитивного впливу модернізації системи економічної освіти на розвиток економіки та підприємництва зокрема розкривається в:

- підвищенні якості управління українськими підприємствами, що сприятиме їхній конкурентоспроможності на українському та міжнародному ринках;
- залученні працездатного населення до розвитку підприємництва та набуття нових рис підприємливості з метою збільшення числа підприємств малого і середнього бізнесу;
- формуванні категорії осіб, готових постійно вдосконалюватися, пропонувати творчі, нестандартні рішення проблем, що уможливить створення та доведення до споживачів нових продуктів - збільшенні само зайнятих осіб у галузях та сферах національної економіки;
- підвищенні конкурентоспроможності українського населення на міжнародних ринках праці; його впевненість в ефективній зайнятості, реалізації

можливостей та побажань кожної людини, що сприятиме у свою чергу встановленню прогресивного громадянського суспільства;

- розвитку та реалізації лідерських рис керівників та команд управління, що є беззаперечною умовою успіху сучасних компаній світового рівня [4].

Отже, роль економічної освіти у зв'язку з розвитком малого та середнього бізнесу в Україні зростає, внаслідок чого вона в аспекті її модернізації потребує переходу до інтегрованої моделі фінансування освіти, елементами якої мають бути такі складники: багатоканальне державне фінансування вищої освіти, кредитування навчання у вищих навчальних закладах та підтримка економічних суб'єктів, які оплачують навчання самостійно. Збільшення видатків на освіту та наукові дослідження призведе до зменшення педагогічного навантаження викладачів і можливості більш поглиблено займатись науковою роботою, що суттєво вплине на їхню кваліфікацію. Ще одним стимулом підвищення професійності та фаховості для викладачів економіки є надання на конкурсній основі грантів на проведення економічних досліджень. Внаслідок цього викладачі економіки матимуть можливість вести наукову роботу на високому рівні та отримати значну фінансову підтримку на проведення своїх досліджень. Оскільки дослідження та викладання нерозривно пов'язані, такий стимул також підвищуватиме рівень викладання економіки в Україні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, економічна освіта в Україні у контексті формування світового освітнього простору зберігає традиційно високі показники вітчизняної вищої школи і нарощує свій авторитет та конкурентоспроможність відповідно до вимог часу, але для досягнення світових стандартів покликана здійснити ще цілий ряд важливих заходів щодо її вдосконалення, вивчення і розробці яких можуть бути присвячені подальші наукові дослідження. Якість вітчизняної економічної освіти в першу чергу залежить від педагогічної майстерності та професійності викладачів. У зв'язку з цим дуже важливо сформулювати новий тип педагогічного та економічного мислення самих викладачів, активізувати навчальний процес такими методичними прийомами, використання яких дасть можливість тим, хто навчається, одержати знання, навички та певний досвід у сфері культури та моральних норм підприємницької діяльності, стратегічного менеджменту, маркетингових послуг, комерційного права, інноваційної діяльності - всього того, що потребує сучасний світовий освітній простір і єдині стандарти вищої освіти.

Література

1. Про вищу освіту [Текст]: Закон України від 01.07.2014 № 1556—VII (редакція станом на 20.06.2016) / Відомості Верховної Ради (ВВР). - 2014. - № 37—38. - Ст. 2004.
2. Белялов Т. Е. Автономний університет у системі сучасних суспільно—економічних відносин [Текст] / Т. Е. Белялов, Ю. О. Русіна // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. "Ефективність організаційно—економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти України", 2 жовтня 2015 р. - 2015. - Спец. вип. : Серія "Економічні науки". С. 213-219.
3. Вергун В.А. Іноземні інвестиції: офшорні зони та їх інституції в міжнародному бізнесі: навч. посібник [Текст] / В.А.Вергун, О.І.Ступницький - Київ: Київський університет, 2012—303 с.
4. Гриффин Р., Пастей М. Между нар одный бизнес. 4-е изд. [Текст]: / пер. с англ. Под. р ед. А.Г. Медведева. - СПб.: Питер, 2006. - 1088 с.
5. Лапыгин Ю.Н. Бизнес-план: стратеги и тактика развития компании: практ. [Текст]: Пособие / Ю.Н. Лапыгин, Д.Ю. Лапыгин. - 2-е изд., испр. - М. : Издательство «Омега-Л», 2009 . - 350 с.
6. Мировая экономика и международный бизнес [Текст]: учебник / кол. авторов; под. общ. ред. д-ра экон. наук, проф. В.В. Полякова и д-ра экон. наук, проф. Р.К. Щенина. - 5-е изд., стер. - М.: КНОРУС, 2012. - 688 с.
7. Михайлова Л.І Міжнародний бізнес [Текст] : навчальний посібник / Л.І. Михайлова, С.Г. Турчіна, Ю.І. Данько. - Суми : Вид-во "Козацький вал", 2009.
8. Остервальдер А. Построение бизнес моделей [Текст] : Настольная книга стратега и новатора / А. Остервальдер, И. Пинье; пер. с англ. - М. : Альпина Паблишер, 2012. - 288 с.
9. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент [Текст] : учебник для вузов / Р.А. Фатхутдинов. - СПб. : Питер, 2008. - 448 с.
10. Johnson G. Exploring Corporate Strategy [Текст] : Text and Cases / Gerry Johnson, Kevan Scholes, Richard Whittington. - Harlow, Essex, England : Financial Times ; Prentice Hall; 2008. - 1072 p.
11. Report about the ISE Satellite Student Regional Symposium on Electrochemistry [Електронний ресурс] // International Society of Electrochemistry. - Режим доступу : http://www.ise-online.org/sponsmeet/student_meet-reports/Report-Ukraine-2016.pdf - Назва з екрану.